

ลักษณะตัวอักษรในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นราชธานีของไทยในพุทธศักราช ๒๓๒๕ นั้น พระองค์ทรงฟื้นฟูประเทศทุกด้านทุกสาขา ได้ทรงสร้างราชธานีใหม่ให้ใหญ่โตและงดงาม ในด้านการปกครองได้ทรงปรับปรุงและวางระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติราชการไว้เป็นหลักฐาน ด้านกฎหมายได้ทรงชำระพระราชกำหนดกฎหมายที่สูญหายและบกพร่องให้เรียบร้อย ด้านศาสนามีการสังคายนาพระไตรปิฎกให้ถูกต้องสมบูรณ์เพื่อเป็นหลักของพระศาสนา และทางด้านวรรณคดีได้มีการรวบรวมและฟื้นฟูวรรณคดีของชาติขึ้นใหม่อย่างจริงจัง เพื่อให้เป็นสมบัติของแผ่นดินสืบต่อไป ตลอดระยะเวลาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓ ปรากฏสมุดไทย สมุดข่อย หนังสือนิพนธ์ และเอกสารที่บันทึกเรื่องราวทางด้านกฎหมาย ราชประเพณี ศาสนา วรรณคดี และอื่น ๆ เหล่านี้ที่ยังคงเก็บรักษาไว้ให้ศึกษาได้ในหอสมุดแห่งชาติและอื่น ๆ บ้าง ตัวอักษรที่พบในเอกสารต่าง ๆ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นส่วนใหญ่เป็นตัวอักษรที่สืบทอดมาจากอักษรสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ลักษณะรูปอักษรและการใช้ตัวอักษรส่วนใหญ่ยังคงเหมือนเดิม แต่มีรายละเอียดปลีกย่อยต่างกันไปบ้าง

ตัวอักษรในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีลักษณะสำคัญที่น่าสนใจ ๒ ลักษณะ คือ รูปอักษร และการเขียนรูปอักษรในคำและพยางค์

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปอักษร

ตลอดระยะเวลาสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ พ.ศ. ๒๓๑๕ ถึงรัชกาลที่ ๓ พ.ศ. ๒๓๕๔ อักษรที่ปรากฏในสมัยนี้เป็นรูปแบบอักษรธรรมคา จะพบทั้งในเอกสารทางวรรณคดี เช่น อิศานา อุณรุท และเอกสารทางราชการ เช่น กฎหมายตราสามดวง ในรัชกาลที่ ๑ รายงานว่าด้วยการรับพระยาช้างสำคัญในรัชกาลที่ ๒ หรือหนังสือสัญญาการค้าระหว่างไทยกับอเมริกาในรัชกาลที่ ๓ ตลอดจนใบบอก ท้องตรา หรือเอกสารราชการอื่น ๆ ที่มีไปมาระหว่างหัวเมืองในช่วงเวลาทั้งสามรัชกาลนี้ด้วย

ในการเขียนรูปแบบอักษรธรรมคาที่ปรากฏในเอกสารทางราชการนั้น สังเกตได้ว่าลายมือที่ปรากฏในเอกสารทางราชการที่เป็นหนังสือสัญญา หรือพระราชสาส์ม นั้นมีความสวยงาม บรรจงมากกว่าลายมือที่ปรากฏในเอกสารที่เป็นใบบอกและท้องตรา เพื่อติดต่อรหว่างหัวเมืองด้วยกัน ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากเวลาที่ใช้ในการเขียนแตกต่างกัน การเขียนเพื่อติดต่อกันหัวเมืองด้วยกันนั้นจำเป็นต้องรีบเขียนเพื่อให้ทันกับเวลา จึงเขียนไปตามธรรมดาไม่มีความประณีตบรรจง ส่วนการเขียนในหนังสือสัญญาหรือพระราชสาส์ม นั้นเป็นการเขียนเพื่อเป็นหลักฐาน จึงต้องเขียนด้วยความระมัดระวัง มีเวลาในการเขียนมากทำให้ลายมือนั้น แม้จะเขียนเป็นรูปอักษรแบบธรรมคาก็มีความประณีตบรรจงได้มากกว่านั่นเอง

ถ้าพิจารณาดูรูปอักษรในแต่ละสมัยจากรัชกาลที่ ๑ ลงมาถึง รัชกาลที่ ๓ จะเห็นว่าไม่มีความแตกต่างกันในด้านวิวัฒนาการของรูปอักษร แม้ว่าจะมีความแตกต่างกันในเรื่องลายมือที่มาจากคนเขียนคนละคนกันก็ตาม ลักษณะรูปอักษรในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้จะมีลักษณะเช่นเดียวกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีระเบียบที่ยึดเป็นหลักในการเขียนรูปอักษรอย่างเดียวกัน

รูปอักษรในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีจำนวนและลักษณะในรายละเอียด ต่อไปนี้

ก. รูปพยัญชนะ

รูปพยัญชนะที่ปรากฏในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมี ๔๔ รูป ดังนี้

ก	ข ฃ	ค ฅ	ฌ	ง
จ	ฉ	ช ฌ	ฎ	ญ
ฎ ฏ	ฏ	ฑ	ฒ	ณ
ด ฑ	ถ	ท	ธ	น
บ ป	ฝ ฝ	พ ฟ	ภ	ม
ย	ร	ว	ว	ศ
ซ	ส	ห	ฬ	อ
ฮ				

ปัจจุบันรูปพยัญชนะคงใช้เพียง ๔๒ รูป ทั้งนี้เพราะรูป (๗) และ (๙) ได้ยกเลิก
การใช้ในปี พ.ศ. ๒๔๗๐ เมื่อทำปทานุกรม^๑ รูปอักษร (๗) และ

(๙) ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นปรากฏในคำต่าง ๆ ดังนี้

รูปพยัญชนะ (๗) พบในคำ ๔ คำ ดังนี้

ข้ม เห่ง	-	ข้ม เห่ง
ช่อ, ช้อ, ชอ	-	ชอ
ช้ำ	-	ช้ำ
ชาด, ชาช	-	ชาด
ชาย	-	ชาย
ชาว, ช่าว	-	ช่าว
ชุน	-	ชุน
เช่า, เช่า	-	เช่า
เช่า	-	เช่า, ช่าว

รูปพยัญชนะ (๙) พบในคำเพียงคำเดียวคือ คำว่า ๗๒ ปรากฏในรัชกาลที่ ๒
เอกสารเลขที่ ๑๔ เรื่องพระสงฆ์ไปลังกา จ.ศ. ๑๑๗๔

นอกจากนี้ตัวพยัญชนะบางตัวมีลักษณะการเขียนแตกต่างจากปัจจุบันเท่าที่สังเกตได้มี
ดังนี้

^๑ วิเชียร ศิริธรรม, เอกสารประกอบการเรียนภาษาไทย : อักษรไทย (กรุงเทพฯ
: กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๔๑๔), หน้า ๑๖

ตัวพยัญชนะทุกตัวที่มีหัวนั้น สังเกตว่าการเขียนหัวของตัวพยัญชนะเหล่านั้นจะเขียนแบบ
ขมวดขึ้นเดียวทั้งสิ้นยกเว้นตัวพยัญชนะ (ข) และ (ช) ส่วนใหญ่จะมีการเขียนตัวพยัญชนะแบบ
ขมวดสองชั้น

ตัวพยัญชนะ (ญ) ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจะเขียนเชิงอยู่ใต้ตัว (ญ) โดยมีทางติด
กับตัว (ญ) ดังนี้ (ญ) ปัจจุบันเชิงของตัว (ญ) จะเขียนทางไม่ติดกับตัว (ญ) ดังนี้ (ญ)

ตัวพยัญชนะ (ป) (ฝ) (พ) ซึ่งเป็นตัวพยัญชนะที่มีทางอักษรยาวเลยขึ้นไปทางด้านบน
ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจะมีทางยาวอย่างเห็นได้ชัด ดังนี้

ป ฝ พ

ปัจจุบันทางของตัว (ป) (ฝ) (พ) นั้นไม่ยาวมากนัก

นอกจากนี้รูปพยัญชนะบางรูปในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เมื่อผสมกับสระบางรูปนิยมเขียน
เส้นทางอักษร เท่าที่พบได้แก่รูปพยัญชนะ (ช) (ข) (ฝ) (พ) (ศ) ในการเขียนรูปพยัญชนะ
เหล่านี้ในการที่ผสมกับสระอื่น ๆ ยกเว้นสระ (ั) (ิ) และ (-า) ทางอักษรของรูปพยัญชนะ
เหล่านี้จะเขียนแบบธรรมดา แต่นิยมเขียนให้มีทางยาวเช่น

ศกฐาช ขช ฝช พ

แต่เมื่อรูปพยัญชนะเหล่านี้ผสมกับสระ (ั) (ิ) และ (-า) ในการเขียนนิยมต่อรูปสระ
เหล่านี้ให้ติดกับรูปพยัญชนะและเขียนต่อเนื่องกันไป และส่วนของทางอักษรนั้นจะเขียนเป็นรูป

เสมือนเป็นเครื่องหมายอีกรูปหนึ่งเช่น

เมื่อผสมกับสระ (ั) (ิ) จะเขียนดังนี้

ช ฝ พ

เมื่อผสมกับสระ (-า) จะเขียนดังนี้

ช ฝ พ

นอกจากรูปพยัญชนะดังกล่าวแล้ว รูปพยัญชนะที่ไม่มีทางยาวขึ้นไปด้านบนคือ (ข) (ช)

(ข) (ช) (ร) เมื่อผสมกับสระ (-า) ก็นิยมต่อรูปพยัญชนะและสระให้ต่อเนื่องกันด้วยเช่น

ขาว ลักทบท ขัน เหว ทบชะพัท

ข. รูปสระ

รูปอักษรที่ใช้แทนสระที่ปรากฏในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมี ๒๘ รูปสระ ดังนี้

๕๕	า
๕	๕
๕๐	๕๐
๕-๕๕	๕
๕๕-๕๕	๕๕
๕-๕๕	๕
๕-๕๕	๕
-	-๕, -๕
-	๕-๕, ๕-๕
-	๕-๕, ๕-๕, ๕-๕
-	๕๕-๕, ๕-, ๕-
๕	๕-๕
๕	๕
๕	๕

สลลนา ศิริเจริญ ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับเรื่องเครื่องหมายวรรณยุกต์ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชว่า "แท้จริงมีเพียง ๒ รูป เท่านั้นคือ โไม้เอกและไม้โท ส่วนไม้ตรีและไม้จัตวา เป็นเครื่องหมายที่มาเติมในสมัยหลังคือ สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ^๑" จากหลักฐานและงานวิจัยของสลลนา ศิริเจริญ จึงทำให้เชื่อว่าวรรณยุกต์ทั้ง ๔ รูปของไทยมิใช่มีใช้มาตั้งแต่ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว

ง. รูปเครื่องหมาย

รูปเครื่องหมายที่ปรากฏในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมี ๑๑ รูป ดังนี้

รูปเครื่องหมาย (๑) และ (๑) เป็นรูปเครื่องหมายเดียวกันคือ เครื่องหมาย ไปยาลน้อย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑สลลนา ศิริเจริญ. "วรรณยุกต์ : เอกลักษณะของภาษาไทย." วารสารรวม-
คำแห่ง ๓(มกราคม, ๒๕๒๐) : ๖๔.

ผู้วิจัยเห็นว่าเครื่องหมายเหล่านี้อาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภทคือ เครื่องหมายที่ใช้แทนเสียงสระ และเครื่องหมายประกอบการเขียน โดยมีลักษณะแตกต่างกันดังนี้

๑. เครื่องหมายแทนสระ หมายถึงเครื่องหมายที่ปรากฏบนรูปพยัญชนะต้นของพยางค์เพื่อแทนหรือประกอบเสียงสระในพยางค์เหล่านั้น ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมี ๕ รูป คือ

เครื่องหมายแผ่นทอง (ˊ)

เครื่องหมายพันหนู (ˊ)

เครื่องหมายนฤคหิต (ˆ)

เครื่องหมายไม้ไต่คู้ (ˊ)

เครื่องหมายไม้หันอากาศ (ˊ)

เครื่องหมาย (ˊ) และ (ˆ) ปรากฏครั้งแรกในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ในศิลาจารึกหลักที่ ๑ เครื่องหมาย (ˆ) มีรูปเป็น (ˆ) ต่อมาเครื่องหมาย (ˆ) นี้เปลี่ยนรูปเป็น (ˆ) ในราว พ.ศ. ๑๔๐๐ พบในศิลาจารึกนครชุมหลักที่ ๓ และได้เปลี่ยนรูปจาก (ˆ) เป็น (ˆ) ในราว พ.ศ. ๑๔๓๔ ดังที่พบในศิลาจารึกหลักที่ ๖๔^๑ เครื่องหมาย (ˆ) ปรากฏครั้งแรกในสมัยพระเจ้าลิไท^๒ ส่วนเครื่องหมาย (ˊ) และ (ˊ) นั้นปรากฏในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช^๓

๒. เครื่องหมายประกอบการเขียน หมายถึงเครื่องหมายที่ใช้เขียนกำกับคำวลีประโยคเพื่อช่วยในการอ่านคำวลี ประโยคนั้น ๆ โดยไม่เกี่ยวข้องกับเสียงสระในคำเครื่องหมายประกอบการเขียนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมี ๖ รูป คือ

เครื่องหมายไม้หันอากาศ (ˊ)

^๑ ลัมภาศน์ อังอร สุพันธุ์วณิช, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๒๖

^๒ วรรณิการ์ ชินะโชติ "เครื่องหมายไม้หันอากาศ" ในภาษาพื้นเมือง หน้า ๑.

^๓ Nantana Danvivathana, "The Thai Writing System," p. ๗๗.

เครื่องหมายไม้ยมก (- ๑)

เครื่องหมายไปยาลน้อย (๑ ; หรือ ๖)

เครื่องหมายหินเหี้ยก (})

เครื่องหมายหินครุ (+)

เครื่องหมายเหล่านี้เท่าที่มีหลักฐานปรากฏพบว่าในสมัยพระเจ้าลิไท มีเครื่องหมาย ๒ เครื่องหมายคือ (- ๑) และ (} หรือ ๖)^๑

รูปเครื่องหมายที่ปรากฏในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นทั้ง ๑๑ รูป คงปรากฏมาจนถึงปัจจุบันเพียง ๑๐ รูป รูปเครื่องหมายที่ไม่ปรากฏรูปในสมัยปัจจุบันมีคือ รูปเครื่องหมายหินครุ (+) ส่วนรูปเครื่องหมายที่ปรากฏในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นและยังคงปรากฏรูปเครื่องหมายมาจนถึงปัจจุบันนี้ทั้ง ๑๐ รูป นั้นยังคงปรากฏรูปเหมือนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ๔ รูป คือ (๕) (๖) (๗) และ (๑) เครื่องหมายที่เปลี่ยนรูปมี ๓ รูป คือ รูปเครื่องหมายไปยาลน้อย (๑ ;) (๖) ปัจจุบันมีรูปดังนี้ (๖) และรูปเครื่องหมายหินเหี้ยก (}) ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นเครื่องหมายปีกกา มีรูปดังนี้ (}) และรูปเครื่องหมายที่เลิกใช้ เป็นเครื่องหมายแทนเสียงสระตามลำหังมี ๓ รูป (๑) (๒) (๓) ซึ่งสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นเครื่องหมายที่ใช้แทนเสียงสระและใช้ประกอบรูปสระ (๔) ปัจจุบันเครื่องหมายเหล่านี้คงมีที่ใช้เป็นเพียงเป็นส่วนประกอบของรูปสระ (๕) เพื่อแสดงรูปสระ (๖) (๗) และ (๘) ตามลำดับเท่านั้น

จ. รูปตัวเลข

รูปตัวเลขที่ปรากฏในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมี ๑๐ รูป ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑Nantana Danvivathana, "The Thai Writing System", p. ๓๗๖.

๑   ๒   ๓   ๔   ๕
 ๖   ๗   ๘   ๙   ๐

รูปตัว เลขนี้มีลักษณะ เช่นเดียวกับสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และได้สืบทอด
 ต่อมาจนถึงปัจจุบันด้วย

สังเกตได้ว่า เลขศูนย์ (๐) ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจะมีขนาดเล็กกว่า
 ตัวเลขอื่น ๆ และมีลักษณะกลม

การเขียนรูปอักษรในคำและพยางค์

คำในภาษาไทยอาจแบ่งได้อย่างกว้าง ๆ ๓ แบบ คือ คำพยางค์เดียว คำ
 สองพยางค์ และคำหลายพยางค์ เมื่อพิจารณาการเขียนคำและพยางค์ในสมัยรัตนโกสินทร์
 ตอนต้น พบว่ามีการใช้รูปอักษรเขียนคำบางคำ หรือพยางค์บางพยางค์แตกต่างไปจากปัจจุบัน
 เท่าที่พบมีวิธีการเขียนแตกต่างกันไป ๓ ลักษณะ คือ

ก. การใช้รูปเชิงพยัญชนะ

การใช้รูปเชิงพยัญชนะหมายถึง การเขียนพยัญชนะตัวตามที่ตามหลังพยัญชนะสะกด
 ในรูปของเชิงพยัญชนะ และเขียนอยู่ในตำแหน่งใต้ตัวพยัญชนะสะกดที่อยู่ข้างหน้า ในกรณีที่

เป็นคำสองพยางค์ขึ้นไป พยัญชนะสะกดที่อยู่ในรูปของ เเชิงพยัญชนะนั้นจะทำหน้าที่ เป็นพยัญชนะต้นของพยางค์ถัดไปด้วย

การเขียนคำโดยใช้รูป เเชิงพยัญชนะนี้เท่าที่พบจะเป็นคำบาลีที่มีตัวสะกดเป็นตัว (ช) และตัวตามเป็นตัว (ญ) ในการเขียนจะเขียนตัว (ญ) ในรูปของ เเชิงพยัญชนะ ดังนี้ (๖) (๗) และจะวางไว้ในตำแหน่งใดตัว (ช)

ลักษณะการเขียนคำเช่นนี้ เข้าใจว่าเป็นการเขียนตามลักษณะการเขียนภาษาเขมร ที่เขียนพยัญชนะต้นของพยางค์ที่สองเป็นรูป เเชิงพยัญชนะและเขียนอยู่ในตำแหน่งใดพยัญชนะสะกดของพยางค์แรก ปัจจุบันจะไม่เขียนคำเหล่านี้ในลักษณะเช่นนี้ แต่จะเขียนเป็นรูป (ญ) และวางไว้ในตำแหน่งหลังพยัญชนะ (ช) นั้น เช่น

ปราช - ปราชญ์

".....ฤาพระเจ้านั้นโมหจริตโลกทองมัวมืดไปด้วย ฉันทา
พญาบาท } มาตรการ
ง่าไว้ ให้อวาทสั่งสอนไม่ฟังไม่เห็นด้วยนักปราช ผู้มีปัญญาประการใด....."

(๑ / จ.ศ. ๑๑๔๔)

อาชา - อาชญ์

".....จงดลพระโทสม เ็จพระพุทธิเจ้าอยู่หัวให้ลงพระราชอาชา ข้าพระพุทธิเจ้าจงสาหัส....."

(๑๔ / จ.ศ. ๑๑๔๑)

นอกจากนี้ยังพบว่าคำบางคำมีการใช้รูป เเชิงพยัญชนะ (๖) ด้วยทั้ง ๆ ที่คำเหล่านั้นไม่ได้เป็นคำที่มีพยัญชนะ (ญ) เป็นตัวตาม เช่น

เพช - เพชร

".....พญาแก้วเพช มีการจะจัดแจงกองทัพกระเตรียมคอยสู้รบกับพม่าอยู่...."

(๑๔๔ / จ.ศ. ๑๒๐๔)

สมโพช - สมโภช

".....มีรับสั่งให้คำในกริม ๆ กรมการกรุงเก่ากองแซกระดิ่งกันทำโรงสมโพช

ช่างสำคัน....."

(๑๘/จ.ศ. ๑๑๙๖)

การเขียนคำเช่นนี้เข้าใจว่าเป็นการเขียนโดยใช้แนวเทียบ โดยอาจจะเกิดจากความเข้าใจว่า คำที่มีพยัญชนะ (ช) สะกดจะต้องตามด้วยเชิงพยัญชนะ (ุ) ทำให้เขียนคำที่มีพยัญชนะ (ช) สะกดโดยมีเชิงพยัญชนะ (ุ) ด้วย แม้ว่าคำนั้น ๆ จะไม่มีพยัญชนะ (ุ) เป็นพยัญชนะตัวตามก็ตาม

ข. การใช้รูปพยัญชนะร่วมกัน

การใช้รูปพยัญชนะร่วมกัน หมายถึง การใช้รูปพยัญชนะเพียงรูปเดียวร่วมกันทำหน้าที่เป็นพยัญชนะสะกดในพยางค์หน้า และเป็นพยัญชนะต้นในพยางค์หลัง ลักษณะเช่นนี้จะพบในคำสองพยางค์ที่มีเสียงพยัญชนะสะกดของพยางค์หน้าและพยัญชนะต้นของพยางค์หลังเป็นเสียงเดียวกัน ในการเขียนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจะใช้รูปพยัญชนะเพียงรูปเดียวเพื่อแทนเสียงสองเสียงนั้น ปัจจุบันคำเหล่านี้จะเขียนรูปอักษรสองรูปเพื่อแสดงว่าเป็นพยัญชนะสะกดและพยัญชนะต้นอย่างเห็นได้ชัด เช่น

ปิกกา - ปิกกา

".....แล้วโคจรอมแซมกายปิกกาดานห้ส้แล้วชิงขำรุกโทเป็ลยณ เสียไหม....."

(๑๒/ จ.ศ. ๑๒๐๖)

เมตตา - เมตตา

".....จึงทรงพระเมตตาพระราชทานเสื้อผ้าเงินตรามิให้ขัดสนอดหยาก....."

(๑/ จ.ศ. ๑๑๖๓)

และด้วยลักษณะที่ว่าพยัญชนะบางตัวเมื่อเป็นตัวสะกดกับเป็นพยัญชนะต้นมีเสียงต่างกัน เช่น จ กับ ค น กับ ล เป็นต้น แต่พยัญชนะในแต่ละคู่นี้หากเป็นตัวสะกดจะแทนเสียงพยัญชนะท้ายเสียงเดียวกัน ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ จึงมีการใช้พยัญชนะตัวเดียวทำหน้าที่ ๒ หน้าที่ ถ้าพยัญชนะตัวนั้นสามารถแทนเสียงสองเสียงในตำแหน่งที่ต้องการนั้น เช่น ตัว (จ) แทนเสียง / จ / ในตำแหน่งพยัญชนะต้น แต่แทนเสียงแม่กกด ในตำแหน่งพยัญชนะท้าย ถ้าพยางค์ที่มาข้างหน้ามีพยัญชนะท้ายเป็นเสียงแม่กกด และพยางค์ที่มาข้างหลังมีพยัญชนะต้นเป็นเสียง / จ / ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้จะใช้ตัว (จ) เพียงตัวเดียวให้ทำหน้าที่แทนแม่

กตในพยางค์หน้า และแทนเสียง / จ / ในพยางค์หลัง เช่น

ชูจา - พุดจา

".....ถ้าพระบาทสมเด็จพระบรมและครอบครัวมาชูจาแต่โดยดี การไม่ควรจวิรายกอร์ก
อยาเกอวิวาย....."

(๔ / จ.ศ. ๑๑๔๕)

ในทำนองเดียวกัน ตัว ล แทนเสียง / ล / ในตำแหน่งพยัญชนะต้น แต่แทนเสียง
แมกน ในตำแหน่งพยัญชนะท้าย ถ้าพยางค์ที่มาข้างหน้ามีพยัญชนะท้ายเป็นเสียงแมกน และ
พยางค์ที่มาข้างหลังมีพยัญชนะต้นเป็นเสียง / ล / ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้จะใช้ตัว (ล)
เพียงตัวเดียวให้ทำหน้าที่แทนแมกนในพยางค์หน้า และแทนเสียง /ล/ ในพยางค์หลัง เช่น

วัลละ วันละ

".....พระสงฆ์รับพระราชทานแล้ว ไปสร่งน้ำครองไตรมาสวดพระพุทธมนต์เพลา
เย็นวัลละพันรูป

(๒ / จ.ศ. ๑๑๔๑)

ค. การเขียนอักษรสังโยค

การเขียนอักษรสังโยค หมายถึง การเขียนเส้นหลังของอักษรตัวหน้ากับเส้นหน้าของ
อักษรตัวหลังให้กลมกลืนเป็นเส้นเดียวกัน วิธีสังโยคตัวอักษรเช่นนี้ เข้าใจว่าคงนิยมเขียน
มานานไม่น้อยกว่าก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เพราะได้พบตัวอย่างเขียน ค สองตัวผนวกกัน ใน
จารึกสุโขทัยหลักที่ ๒^๑

อักษรสังโยคที่พบในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีเพียง ๒ คู่ คือ ตัวอักษร (พ) สัง-
โยคกับตัว (ฬ) เขียนรูปดังนี้ (พฬ) และตัวอักษร (พ) สังโยคกับตัว (ญ) อีกคู่
หนึ่ง เขียนรูปดังนี้ (พญ) คำที่ใช้อักษรสังโยคเท่าที่พบมี ๓ คำคือ พระ พร้อม พญา

(๑) ปรีดา ศรีชลาลัย. "รูปคำเก่า ชรศรี รูปคำเก่า พญา รูปคำเก่า กอะ
แนวคำเขียนระหว่าง ฮั - ฮา" วิชา, ๓๗๓ (ค.ศ. - ค.ศ. ๑๔):๑๕.

พระ	เขียนเป็น	พระ
พร้อม	"	พร้อม
พญา	"	พญา

อย่างไรก็ตาม คำทั้งสามคำนี้ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นพบว่าการเขียนพยัญชนะ
 แยกจากกันด้วย จึงทำให้เข้าใจว่าความนิยมในเรื่องการเขียนอักษรสังโยคในคำเหล่านี้ เริ่ม
 ลดน้อยลง เพราะตัวอักษรสังโยคมีเพียง ๒ คู่ คำที่ใช้อักษรสังโยคก็มีเพียง ๓ คำ และ
 ยิ่งกว่านั้นยังปรากฏรูปที่เปลี่ยนแปลงตามแบบปัจจุบันควบคู่กันด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย